

O LIÑO E A TECEDERA

Luís Chapela Bermúdez

Da familia das lináceas, en Galicia hai varias especies do xénero *Linum*. O liño cultivado (*Linum Usitatissimum*), é chamado liño manso ou galego. Trátase dunha planta anual que pode alcanzar desde 30 cm. ata 1 m. Posúe follas lanceoladas con tres nervios, flores dun azul vivo que poden chegar aos tres centímetros de diámetro, e o seu froito é globuloso.

Esta planta é coñecida desde hai milleiros de anos por diversas culturas, coma os exipcios. Moi pretiño de nós, nos castros, foron atopados restos de rudimentarios teares. Pero a pesar da longa historia desta planta, só temos noticias pouco concretas na antigüidade. É a partir da Baixa Idade Media cando se posúen datos claros acerca da importancia do liño en Galicia, un momento no que existe unha auténtica “cultura do liño” na nosa terra, cun rico folclore sobre os traballos relacionados coas distintas fases do procesado da planta. Facíanse xuntanzas para traballar entre bailes e cancións, verdadeiras festas, que incluso chegaron a ser prohibidas polas autoridades eclesiásticas.

Aínda así, a importancia do liño na economía dos campesiños galegos non foi sempre a mesma, senón que arredor do último cuarto do século XVIII e primeiros anos do XIX sitúase a etapa máis próspera. Neste período importábanse cargamentos de liño do Báltico a diversos portos galegos, coma Ribadeo, Carril e Vigo. Estes cargamentos eran repartidos por todo o país para ser transformados en lenzos que se exportaban a Castela e América. Pero esta importación de materia prima só foi unha consecuencia, non unha causa, da existencia en Galicia dunha actividade económica xa consolidada que contaba cunha grande tradición e capaz de competir pola súa calidade cos doutros países.

Por desgraza, no momento no que esta actividade puido ter creado un tecido industrial ao seu redor entra en decadencia, ata o punto de que hoxe é inexistente, agás por algunhas asociacións que traballan para conservar todo o proceso artesanal e a cultura que o rodea. Este fracaso débese a diversos factores socioeconómicos. Existen

escritos da época nos que se fala de certas melloras necesarias no procesado da febra para asegurar unha competencia nos mercados, pero a realidade é que para eses cambios necesitábase un investimento económico que os campesiños non podían facer. Unha vez máis, a causa última do fracaso estivo nas altas esferas económicas: un clero (ao que ían parar máis do 60% das rendas que os campesiños tiñan que pagar) e unha nobreza que frearon todo cambio que puidese supor unha posible ameaza aos seus intereses, que aborrecían todo tipo de industrialización que puidese alterar o sistema do que eran beneficiarios, refuxiándose en escusas do tipo de que “os campesiños son xente rústica incapaz de saír dos seus usos ancestrais”, e cousas polo estilo.

Hai un longo proceso dende que se empeza a tarefa de sementar ata que podemos ver un tecido de liño. O tempo axeitado para sementar o liño é nos meses de xaneiro a marzo, dependendo dos lugares podía variar, escollíase unha terra que botara pouca herba, por norma na maioría dos casos, era a terra máis pobre. Antes de botar a semente, cumpría labrar e gradar, limpando a terra de raíces, terróns e outros. Nalgúns lugares sachábase ben a terra, despois botaban a liñaza e tapábana estirando a terra cun angazo, pero como se plantaba en carreiros, ao pouco tempo tiñanse que limpar as herbas malas. Por suposto, que había quen plantaba sen xeito ningún.

De alí a uns meses, a finais de maio, cando botaba unhas cocas e se poñía de cor amarela, arrancábase coa raíz e púñase en feixes para levalo para a casa e ripalo, é dicir, quitarlle a semente, cun instrumento chamado ripo: facíase pasar a planta por entre os dentes do ripo, colocándose unha persoa dun lado, e outra do outro.

A semente que se quitaba botábase a secar ao sol uns días para que a bagaña abraise, e o de dentro, a liñaza, gardábase para o ano seguinte.

Para que o liño abrandase había que mergullalo nove días nunha poza coa auga estancada; se o

cañote daba ben a pel, sacábanse os molos para lavalos e máis tarde estendelos nunha veiga onde lles dese o sol permanentemente ata que secasen e trúncase ben.

Cando chegaba o verán, sacábanse os mollos do albio, onde se metían os que estaban secos, e botábanse de un en un, máis ou menos, nun campo ben soleado tres ou catro horas, ata que estivese ben quente (pois este traballo non se pode facer se non hai sol porque o liño non esfía ben): transcorrido este tempo recóllese e ponse no mazadoiro para mazalo. Este traballo cansa bastante por iso non o facían moito tempo seguido. Seguidamente o liño mazado fregábase na pedra, coma unha peza de roupa, para que lle saíran os tascos.

Logo, ao espadelalo, quérese conseguir que lle desaparezan totalmente os tascos. Para iso valíanse do espadeleiro, que se pisaba evitando que se movera, e da espadela, coa que se golpeaba o liño. Ao rematar, o material quedaba moi fino, sen casca; e para que non se enleara, enrolábase en estrigas.

As estrigas almacenadas precisan ser restreladas; collíase o restrelo, poñíase unha pedra enriba para que non se movera e pasábanse as febras por entre os seus dentes, agarrando un feixiño coas dúas mans. O facer isto sacábanse dúas febras, unha boa, o liño, e outra mala, a estopa, que quedaba entre os dentes do restrelo.

A roca e o fuso empregábanse para fiar; enganchábase o pau da roca na cintura unha vez que enrolaban a estopa na parte máis grosa do aparello e lle poñían o naípe, que facía que o material non se movera. Cunha das mans suxeitábase o fuso. O proceso era o seguinte: coa man máis hábil tirábase da estopa, que ao ter unha textura semellante á

do algodón é doado transformala en fíos, que son enganchados no fuso, que se van retorcendo e elaborando totalmente, grazas á man da persoa que o fai xirar. Para que non colla nós fanse coas mazarocas ou novelos.

As unidades anteriores han de ser debandadas para que sexa máis fácil levalas. Ese traballo faise coa debandoira, que lle dá ao liño nova forma, a das marañas. O seguinte paso ten pequenas variantes segundo a zona. Nuns lugares poñían as marañas do liño nunha ola grande con cinza, colgada dunha barra que a atravesaba, tiñan que estar cubertas pola auga, e media hora ao lume. Noutros, quentaban o forno, mentres tanto, mollábanse as marañas nunha tina con borralla, despois metíanas no forno a cocer ata que arrefriase. Despois botábanse ao clareo tres ou catro días, nos cales, íase mollando as marañas cun ramiño de loureiro ou cunha vasoira vella, para que a auga caera espallada e foran clareando as marañas, pola noite gardábanse para que non colleran o orballo da mañá. Cando se miraba que a cor castaña que ten o liño durante todo o proceso se volvía branca, recollíanas e pasábanas por auga nun lavadoiro, ao tempo que as apertan ben e as fregan ben. Para que secan, estendíano liño ao longo dun pau ao sol.

O derradeiro proceso polo que pasaba a febra na casa do que a cultiva, era o de poñela outra vez na debandoira, pero non coa intención de enrolar, senón coa de desenrolar as marañas para facer novelos, que son os que se lle levan á tecedeira que os transformará na tea. Nos catorce apartados de procesamento do liño, a muller está presente en todos, e só tiña a axuda do home en tres, polo tanto o liño era máis ben un traballo que desenvolvían as mulleres desde o principio ata o fin.

